

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *G. O.*
Cím: *Auslaufer, Spieler, Raufes,
Zecher*

Forrás: *Neuzeitl. Ujság*

Bp. 1937. II. 20.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

902.5

Hely

Idő

"1937"

Személy

Helyszám

Auslaufer, Spieler, Raufes, Zecher

Érdekes barangolás a Hadilevéltár régí aktái között

Az elmúlt napokban előkelő vendégeket fogadott falai között a magyar királyi Hadilevéltár. A háború után összegyűjtött és véglegesen rendezett iratanyagot először Röder Vilmos honvédelmi miniszter, azután a külföldi államok budapesti követségeinek katonai attaséi, majd pedig József főherceg tekintette meg. Az érdekes látogatók elismeréssel forgatták az értékes történeti dokumentumokat, csatlakozásukat és tetszésüket fejezték ki a raritásokban bővelkedő aktaanyag felett és hosszasan időztek a magyar és külföldi kapcsolatokat őrző régi okmányok kibetűzésénél.

Alkalmunk nyílt az illusztris vendégek látogatására előkészített anyag megtekintésére. A Hadilevéltár vezető tisztjeinek szakszerű magyarázata mellett feltárultak azok a politikai és haditörténeti okmányok, amelyek máskor a levéltár feltéve őrzött kincselként, az iratatlankok szeméi elől elrejtőzve, jól záródó páncélszekrényekben őrzik a sok vérről itatott és a dicsőség aranyporával belepert magyar történeti múlt dalaiás időinek emlékét.

A hősök alakja kel életre mindjárt az első okiratból, a Hadilevéltár legrégibb dátumu aktájából: Jurisics Miklósnak, Kőszeg védőjé-

nek 1528-ból származó főkapitányi kinevezési leveléből, amelyet Ferdinánd király irt alá. Főkapitányi rangjának elnyerése után négy évvel hajtott végre a nagyszerű katona világhírű hőstettét, amikor 1532-ben maroknyi várvédő seregével egy hónapig feltartóztatta Szulejmán szultán százezres hadát. Ezzel a tettével megmentette Bécs városát, mert a császár azalatt összetoborozta Bécsset és a nyugati kereszténységet védő seregét.

Időrendben a második, 1578-ból keltezett irás az előbbi némettel szemben már magyar nyelvű: Bornemissza Imre kapitány panasz-kodik a felettes katonai parancsnokának, hogy nem kapja kézhez vitézei zsoldját és így mindnyájan nagyon rossz sorban élnek. Régi dolog, a pénzzel mindig bajok voltak: eleink is arról panaszkodtak, hogy kevés volt belőle.

A következő okirat ismét raritás: 1607-ből egy török levél magyar szöveggel. Bekir bég, az esztergomi várparancsnok irta a barsi bírákhoz. Megint a pénz körül volt a hiba: nem folyt be az adó. Mivel a török sohasem

irta alá a levelet, az okiraton aranyporzóval iktatva díszlik a bég kézjegye, a penese. A Hadilevéltárnak azonban előkelőbb török sze-

mélyiségtől is van levele: Husszein budai basától 1663-ból. Ez ugynevezett *tugrás levél*, mert a szöveg fölött feketélik a tugra, olyan magasállású török katona kézjegye, aki a szultán nevében ír.

A török iratanyag, — amely a legrégibb, Jurisics-féle okmánytól II. József király utolsó török hadjáratáig, 1789-ig terjed, — kétségtelenül egyik legérdekesebb darabja Ferdinánd királynak 1548-ban Malvitius követhet irt rejtjelírást levele, amelyben utasításokat ad a török béketárgyalásokhoz és megjelöli a magasállású török tisztviselők és katonák megvesztegetésére szánt összeg nagyságát. A Hadilevéltár tudósai ezt a titkos irással készített levelet csak a bécsi állami levéltárban talált jelkulestáblázat segítségével tudták megfejteni.

De nem időzünk sokáig egy korszak emlékei mellett, hanem László József alezredes, a világháború előtti levéltári alosztály egyik vezetőjének kalauzálása mellett a török gondoktól véglegesen megszabadult XVIII. század végi és XIX. századbeli Magyarország irásbeli emlékeit tanulmányozzuk.

Pergamen lapokon megbarnult tintairással, apró betűkkel a Napoleon elleni nemesi insurrectio hadvezéri feljegyzései tárnak elénk, majd az 1809 június 14-i szerencsétlen kimeneteli győri csata után a császár és a főhercegek kiáltványa, amelyben „további ellenállásra” buzdítják a csapatokat és a környék népét.

Ismerős nevek, kedves emlékek, kis intimítások rejtőznek a bécsi császári udvar nemesi testőrségének minősítési lajstromában. Ez az osztálykönyv nagyon indiszkrét. Öt rovata: Auslaufer, Spieler, Schuldmacher, Raufes, Zecher kerülhetetlenül elárulja, hogy a császár-

városba szakadt nemesi fiaink kimaradásak, kártyások, adósságesinálók, verekedők vagy iszákosok voltak-e?

Lapozgatunk a számtalan rubrikát, bejegyzést tartalmazó hosszukás könyvben. Hirtelen Kisfaludy Sándor neve bukkan fel a névsorból.

Érdeklődéssel hajolunk az írás fölé. Nézzük, hogyan vélekedtek tanárai 1794-ben a 22 éves Kisfaludyról. Javára írják, hogy jól beszélt magyarul, latinul, németül, jól gazdálkodott és kitűnő táncos, ellenben csak közepes lovas, nagy baj, hogy nem ismeri a lovakat, nem szorgalmas és mindig elégedetlen.

Külön rekeszeket foglalnak el a szabadságharc iratai. Felvonulási tervek, előnyomulások, csatározások, futárral küldött parancsok. Igen érdekes Görgei Artúrnak Buda visszafoglalására tett intézkedései. A napiparancsban a katonáknak, akik az elsők között hatolnak a várba, 100—200 forintot ígér, aki pedig élve elfogja Henzlit, a vár osztrák védőjét, 5 ezer forintot kap. Abban az időben hatalmas összegnek meg is volt az ellenértéke, ugyanis egy tábornoknak a személye a szokásos tarifa szerint a fogolykicserélésénél sokszor egy zászlóaljjal ért fel. A baka volt az egység, frátert már két bakaért adtak.

A szabadságharc okmánytára magába foglalja a német nyelven irt, de a magyar hadmozdulatokról szóló *Operations Journalt*, Bem francia nyelvű jelentéseit Kossuth Lajoshoz, amelyekben a *Monsieur le Gouverneur President* megszólítást, az elnökhatalmú vezető használja.

A sok tízezernyi iratköteg között a Hadilevéltár egyik legnagyobb értéke az 1790-es évtől 1918-ig terjedő katonai schematizmus, a tisztek, a csapattestek névsorával, az ala-

kulatok zászlószíneivel, egyenruhaleírásokkal.

A raktárhelyiségekben a vasállványok szá-
zados iratesemők mázsás súlya alatt roska-
doznak, a levegőben a kiszáradt, porladó pa-
piros savanykás szaga terjeng. A régműt
korok mozdulatlansága uralkodik a termek-
ben, ahol tudós kutatók igyekeznek megfej-
teni az olvashatatlan írásokat és beletekinteni
az elfelejtett emberek homálybavesző tetteibe.

Amikor tapasztalatokban gazdag körutunkat
befejeztük, felkerestük dr. Markó Árpád al-
ezredest, a levéltári osztály vezetőjét, a Tudo-
mányos Akadémia tagját, hogy néhány szó-
val ismertesse azt a munkát, amelynek ered-
ményéből levéltári sétánk alatt izelítő-
kaptunk.

— Honnan szedték össze a hatalmas
anyagot?

— Az iratok gyűjtése már a háboru alatt
megkezdődött a különböző honvédelakulatok-
tól — feleli dr. Markó Árpád —, majd az
összeomlás után megalakult a *Had történeti
Levéltár és Múzeum*. Ebből az intézményből
1932-ben önállósult a *Hadilevéltár*, míg a
Hadimúzeumot csak most adták át a nyilvá-
nosságnak.

— Levéltárunk anyagának nagy részét a mo-
narchia felbomlása után a bécsi Kriegsarchiv-
ből kaptuk. A török hódoltság korabeli és a
Rákóczi felkelésre vonatkozó iratokat tartal-
mazzák, továbbá a magyar nemesi testőrség
és az utolsó nemesi insurrectió aktáit, vala-
mint a 18-as események hadművelési iratait.
Ehhez az anyaghoz járult a régi pesti IV.
hadtestparancsnokság irattára, a főváros és
rég katonai törvényszéki iratok, valamint
magánlevéltárak anyaga, amelyek közül szá-
munkra a legbecsesebb a *Hadik-Barkóczy*-
családtól megszerzett *Hadik András tábornagy
feljegyzései*.

— Azt tudtuk, hogy a vitéz tábornagy
jó verekedő volt, de hogy a tollat is jól for-
gatta, ez már meglepetés, — vetjük közbe.

— A félelmetes hírű hadvezér nagy spiri-
tuális volt — feleli az alezredes. — Birjuk
németnyelvű önéletrajzát, latin, francia és
magyar nyelven írt katonai szabályzatait, utl
jegyzeteit, igen értékes hadművelési iratait,
birtokunkban van az a levele, amelyben a
berlinieket 300 ezer tallérra sarcolja. Írás-
művei 1738—1789. közötti esztendőket majdnem
minden fontosabb eseményeiről beszámolnak.

— Levéltárunk világháborús anyagát is
Bécsből kaptuk, de sokat összeszedtünk a
magyar hadosztályok, seregtestek irattárai-
ból, honvédhadosztályparancsnokságoktól. Saj-
nos azonban, hogy a kommunizmus ebben az
igen értékes anyagban nagy kárt tett, u. i.
a kaszárnyákból kidobálták az iratokat és
felégették minden írásbeli nyomot. Jelenleg
bécsi és berlini kirendeltségeink, valamint
hazai kutatóink állandóan gyarapítják a még
fellelhető és bennünket érdeklő anyaggal le-
véltárunk irattárát. Állandó kapcsolatokat
tartunk fenn a külföldi levéltárakkal és az
Országos Levéltárral.

Külön említést érdemel az ötvenezer lapból
álló térképtár és a százezer darabból álló
fényképgyűjtemény, amely csaknem a világ-
háboru összes jelenetét bemutatja. Ebből a
hatalmas anyagból rendezte dr. Gerő László
alezredes a Hadilevéltár térképkiallítását,
amely három héten keresztül vonzotta a szak-
embereket és az érdeklődő nagyközönséget a
Bécsikapu-téri Levéltár térképkiallítás cél-
jaira berendezett kutató termében.

Egy-egy kiállítás és az előkelő személyisé-
gek látogatása után újra továbbfolyik a le-
véltár tudósainak csendes munkája, akik
előtt az a cél lebeg, hogy levéltárunk anya-
gát mindenki számára hozzáférhetővé tegyék.

G. A. J